Ніна Мацяш

Адведзіны лета

Казка і вершы

Мінск
«Мастацкая літаратура»
2004

УДК 821.161.3-93
ББК 84(4Беи)-6
М 36

Мастак
Тацяна ЦАРОВА

Для малодшага школьнага ўзросту

Мацяш Н.
М36 Адведзіны лета. Казка, вершы: Для малод. шк. ўзросту/Ніна Мацяш; Маст. Т. Д. Царова.– Мн.: Маст. літ., 2004.– 32 с.: іл
ISBN 985-02-0693-4.

У кнізе пануе шчыры, яркі, жывы свет. Чытачы даэнаюцца, як ваджук пасеяў вадзяную грэчку, як сябравалі вожык і вужык, хто такая вухавёртка, пачуюць пра рэдкую птушку і многае іншае.

УДК 821.161.3-93
ББК 84(4 Беи)-6

ISBN 985-02-0693-4

ВАЛЯР'ЯН
(Казка)

Жылі-былі Валер і Ян —
Два хлопцы, два браты:
Прыгожы твар, і моцны стан,
І сэрца — з дабраты.

Ані паўзволі, ні знарок
Ніводнай жывіны,—
Хай ці мураш там, ці звярок,—
Не скрыўдзілі яны.

Хінуўся свет увесь да іх,
І шчырым быў давер,
Бо, як радню, любілі ўсіх
Браты Ян і Валер.

Да раны лекі прыкладуць,
Суцешаць у нудзе,
Не здрадзяць і не падвядуць,
Заступяцца ў бядзе.

Жыла ж была і ведзьма там
Касматая
і злая.
Што любасць дорыцца братам,
А ведзьму абмінае,

Не спала дваццаць шэсць начэй,
Піць не магла ні есці,
Усё гадала, як ямчэй
Братоў са свету звесці.

Сядзела, страшная, ў кутку
І штосьці мармытала...

А потым варыва ў гаршку
Шэсць ночаў гатавала.

Калі ж Валер і Ян звідна
Ішлі праз лес-балота,
Тым чорным варывам яна
На іх лінула ўпотай.

І —
хлопцы зніклі ўміг, ураз,
Як не жылі ніколі,
Адно парок паплыў і згас,
Растаў у хмызе, доле...

Тут наляцеў, нібы віхор,
На ведзьму лось рагаты

І забадаў, стаптаў, расцёр
З зямлёй яе ў адплату...

Даўно гэта было, даўным-даўно...
А ты калі ці бачыў, як на лузе
Ці ў лесе
кветцы нейкай аж да ног,
У пояс нізка кланяюцца людзі?

Высокі, бела-ружаваты квет,
Ад каранёў да плодзіка духмяны.
Ім раны зажыўляе цэлы свет.
Расце паскрозь.
А клічуць
ВАЛЯР'ЯНАМ.

ВАЎЧАЯГАДА

Яшчэ наўкола пуста, гола,
Трава ледзь-ледзь бярэцца
ў рост,
Да ваўчаягады наўпрост
Ужо ляцяць чмялі ды пчолы,
На бэзава-ружовы квет:
Такі святочны ў лесе хвойным,
Такі духмяна-вабны, гойны
Ад сонечных цалункаў след.

Калыша голле ветрык ціхі...
Глядзіць і цешыцца ваўчыха,
Як ваўчаягада цвіце:
Удосталь ягад будзе ўлетку
На пірагі штодня і дзеткам,
І на частунак для гасцей!

БЕЛАБРОВІКІ

«Тцэ-кук-кук! Тцэ-кук-кук!
Зусім Белабровік наш
адбіўся ад рук,
Дзень цэлы дзесь гойсае
па лесе яловым»,—
Скардзіцца мама,
супіць белыя бровы.

Але тата,
такі ж белабровы,
не строгі:
«А нашто ж яму крылы,
А нашто ж яму ногі,
Як не радавацца
і вучыцца жыццю?
Не крычы,
паспявайма лепш:
«І-цю-цю-цю...»

НАЧНЫЯ СВЕЧКІ

Па бары да самай рэчкі
Паліць ноч «начныя свечкі».

Там гараць яны, бы ў залі,
Каб касулькі не зблукалі,

Ідучы да вадапою
Цёмнаю начной парою.

ВУСАЧ-МАРОН-МІРОН

Клічуць мяне аддавён
І вусач, і марон, і мірон.

На мянушкі свае не сярдую,
А без чыстай вадзіцы бядую.

Я люблю перакаты, віры:
Не звядзіце мяне без пары!

ВЯРБЛЮДКІ

Па пагалосках мы, вярблюдкі,
Страшэнна брыдкія няўклюдкі.

Што ж, непрыгожыя, затое
Ваюем пераможна з тлёю.

Нязграбныя, але не хлусім:
Сігае прэч ад нас і вусень.

У лесе шкоднікаў багата,
Паўсюль знішчаем іх зацята.

Зімовы бор і гай вясновы
Нам шчыра дзячаць за ахову.

Мяркуй, ці ісцівыя чуткі,
Што непрыгожыя вярблюдкі.

ВОРЛІКІ

Ворлікі-лілейкі
Дружнаю семейкай
Зранку на паляначку
Выйшлі, як цыганачкі.

Стоўпіліся густа
У шаўковых хустах
Сініх, фіялавых,
Белых ды ружовых:

Арабінцы гожай
Долечку варожаць.

ДАЛЕЙ АД БЯДЫ

— Буслік, Буслік, ты куды?
— Уцякаю ад бяды.

Жабіна малота
Гоніць прэч з балота:

Жабак, можа, з дзвесце —
Хочуць мяне з'есці!

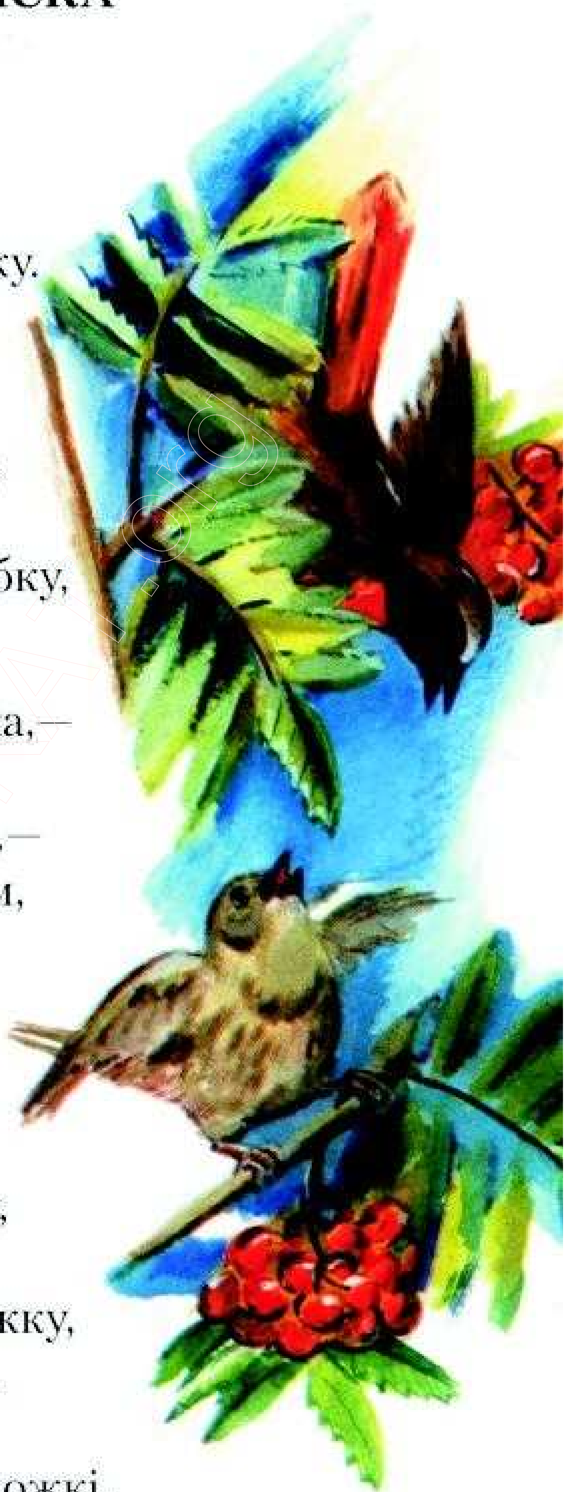
Я ўжо сам не рады,
Што стаптаў ім грады...

ГАРЫХВОСТКА І ПЛІСКА

Ляцела гарыхвостка
Паўз рэчкі нізка-нізка
І мімаволі хвостка
Хвастом хваснула пліску.

А тая з перапуду,
Што можа загарэцца,
Забыўшы пра прастуду,
Шукае рады ў рэчцы:
З бяжку ў ваду то дзюбку,
То хвосцік умачае.

— Ды супакойся, любка,—
Яе перапрашае
Сардэчна гарыхвостка,—
Мой хвост палае жарам,
Але не апякае ён,
Не чыніць ён пажару!

ЛІСЧЫН КЛОПАТ

Ходзіць ліска па лужку,
Збірае лісіную асаку,
Хоча сплесці з яе рагожку,
Каб малым лісяняткам,
Забягаючы ў хатку,
Было аб што выцерці ножкі.

ЧМЕЛЬ І БОЦІКІ

Сінеюць кветкі-боцікі
Ля зяблікавых лавак.
Хацеў прымерыць чмелік іх —
Ледзь выбраўся з халявак.

КРАПІВА

Я не звер, я крапіва,
Я расту пад плотам.
Прамінацьмеш — абувай,
Калі ласка, боты,
Бо за босую нагу
Я цябе куснуць магу!

БАЛОТНАЯ ЧАРАПАШКА

Чарапашка балотная
Застрайкавала:
Ходзіць галодная,
Хоць ежы — навалам.

На кожным ступку —
Вітамін зялёны,
Аднаго бабку́
У балоце — загоны.

— Чарапашка, чуй,
З'еш яго хоць троху...

— Бабку́ не хачу,
Хачу гароху!

БУКВІЦА

Лез жучок
На сучок
І абдзёр каленькі.
Горка плача малючок,
Дыбае з кавенькай.

— Ды не мыйся ты слязьмі,—
Муравей гукае.—
Лепей буквіцу вазьмі,
Яна боль знімае.

А жучку смыліць-пячэ,
Аж сеў на карынку:
— Я ж не ведаю яшчэ
Ані літарынкі...

— Літары тут ні пры чым,—
Муравей смяецца.—
Хочаш ранку залячыць,
Шукай буквіцу ў карчы:
Зёлка так завецца.

МЫШЫНЫ ГАРОШАК

Мышыны гарошак
Не мае ножак
І ручак не мае,
А луг вышывае:
Вусікамі
пачэпіцца за былінку –
Расхарошыць
ад нізу да верхавінкі
Прошваю сіне-ліловай:
Фарсуй абновай!

БАГОЎКА

Што за кароўка такая? –
Не мукае, не рыкае,
З двума рожкамі,
а не бадаецца,
З шасцю ножкамі,
а не брыкаецца
І малака не дае,
Затое з вялікай ахвотаю
На пашу не ходзіць, а лётае,
Бо крылы ёсць у яе.
Пацеха, а не кароўка!
Як клічуць яе? –
Багоўка!

КРЫВАСМОК-КРЫВАГОЙ

Мама з Ярынкай па лузе гуляе,
Мама Ярынцы паказвае зёлкі:
— Гэта чабор,
Вось герань лугавая.
Гэта званец.
Вунь мядунка ўся ў пчолках.

Гэты ж вось кусцік завуць крывасмокам.
Бачыш, галоўкі — бы кроў, пунсавеюць.
Во які вырас ён пышны, высокі.
Мноства хваробаў лячыць ён умее.

Кратае кусцік Ярынка чулліва,
Сэрцападобнае лісцейка лашчыць.
— Які ж крывасмок ён? Гэта несправядліва!
Навошта назвалі яго так лядашча?

Ён жа не смокча крыві, ён жа гоіць.
Давай будзем клікаць яго
КРЫВАГОЕМ!

АЎДОТКА

«Цюрлі, цюрлі, цюрлі»,–
Нясецца ўвыш ад зямлі.

Хто гэта, голас чый
Журбуе так уначы?

Хто будзіць лугі, палі
Самотным «цюрлі, цюрлі»?

Ды гэта ж птушка аўдотка!
Жаліцца нам, сіротка,
Што знікла яе радня,
Цюрлікаціме да дня...

ВАЛАВОКА

– Чэр-р, чэр-р, чэр-р,
Чэр-р, чэр-р, чэр-р,–
Чуецца навокал.–
Коце, зубак не шчэр,–
Кажа валавока.–
Я ў ламачча ўпаду,
Як малы арэшак,
І бяду адвяду,
І сяброў пацешу!

ВАЛАСЯНКА

Зноў на флейце ад самага ранку
Грае ў садзе маім валасянка.

Ёй сястрычка захоплена ўторуе,—
Мо рыхтуюцца ў кансерваторыю?

НА РЭЧЦЫ

Дзе промні
ступачкі гарачыя
Халодзяць мяккаю вадой,
Стракозы
з беленькіх гарлачыкаў
П'юць белы-белы сырадой.

ЯСІКАВА ГОРА

Плача Ясь:
— Нешчаслівы я, мусіць:
То сляпак, то камар мяне ўкусіць.

А цяпер вось аса наляцела,
Ёй таксама кусацца карцела.

Завяду асаеда сабе,
Хай хоць восаў тых ён падзяўбе!

БЛАКІТНІЦЫ

У шапачках з крэп-шоўку
На гожанькіх галоўках —
Хто ў белай, хто ў блакітнай —
Між вольхі ды ракіты
Блакітныя сінічкі —
Стрыечныя сястрычкі —
Шукалі аж да ночкі
Ў траве блакітнавочкі:
Бо як ісці без кветкі
На свята да суседкі?

НА КІРМАШ

Па сцяжынцы слімачок
Цягне-валачэ дамок.

А ў дамку сядзіць камар,
Ён ахоўвае тавар:

Кропельку расіны
Ды нітку павуціны.

Некаму на кірмашы
Яны будуць да душы!

ГРЭЧКАЛЮБЫ

Пайду пасяджу
На беразе рэчкі,
Там пасеяў вадажук
Вадзяную грэчку.

Між сасонкі вадзяной
Ды між вадакрасу
З вадажучыхай сваёй
Жнуць яе ўжо ўзасаб.

Панясуць яны дамоў
Ураджай багаты,
Наядуцца грачаноў
З вадзяной салатай.

ВУХАВЁРТКА

Ад цяпер аж да аўторка
Злоснай будзе вухавёртка:

Подлы каларадскі жук
Выкульнуў ёй дзежку з рук!

Вухавёртцы аж карціць
Жуку вушы накруціць.

ГАВАРУШКІ

Што скажу вам на вушка:
Я да жніўня хадзіў у адведзіны.
Там грыбы гаварушкі
Абступілі мяне колам ведзьміным.

Папрасіліся ў кошык,
Самі сталі ўсе ўголас прасіцца:
— Забяры нас, Сярожык,
Бо ўжо ў гэтай траве не сядзіцца.

Але будзь асцярожны,
Набірай нас у кош хоць пад дужку,
Ды не кожную можна
Ужываць-спажываць гаварушку...

Сніў я гэта ці мроіў?
Жнівень вяліў душанку на схіле...
Прызнаюся: са мною
Першы раз так грыбы гаманілі!

ГЛАДЫШЫ

Світанкавая ціша
Абвестку піша:
«Каму трэба гладышы —
Калі ласка, ў камышы,
У мяшаныя ляскі
Ды на прыбалаткі:
Ёсць гладыш — клоп вадзяны,
Ёсць гладыш — расліна,
Вельмі файны грыб гладыш
Знойдзеш пад хваінай».

Чытае абвестку, думае мыш:
«Усё гэта добра, але ж
Ані ў водзін такі гладыш
Малака не нальеш».

ДУБАНОС

— Дубаносе, дубаносе,
З вішанькі маёй акыш,
Бо дам дубчыкам па носе,
Калі прэч не паляціш!

І ў гайку, і на палетку
Пры ахвоце знойдзеш ты
Процьму іншага наедку:
І насенне, і плады.

Не хавайся пад галіну,
Годзе ягады дзяўбці,
На чаромху, на крушыну,
На бружмель у лес ляці.

Пасварыўся я з Ларыскай...
Ведаю, мая віна.
Занясу ёй вішань міску,
Мо даруе мне яна?

— Ты прабач,— скажу,— прабач.
Сумна без цябе, хоць плач.

Мы з'ямо тых вішань міску
І памірымся з Ларыскай.

ВОЖЫК І ВУЖЫК

Пасябравалі
Вожык і Вужык,
Адзін без аднога
Сумуюць дужа.

І па харчы сабе
Ходзяць у пары,
І ў сонейку грэюцца разам,
І мараць.

Паглянь, як пад кусцікам
Вожыку Вужык
Нешта даверліва
Шэпча на вушка!

АРЭХАЎКА

— Птушачка арэхаўка,
Чорныя ножкі,
Не ўвіхайся, пачакай,
Пагамонім трошкі.

— Няма часу, бач — нясу
Жолуд і арэшкі.
Пасадзіць прасіў барсук
Ля ягонай сцежкі.

Мара ёсць у барсука:
На сваім падворку
Гаспадыню сустракаць —
Панечку вавёрку.

Пасажу яму дубок
І аж тры ляшчыны,
Хай наладжае панок
Панне пагасціны!

КРУЦІГАЛОЎКА

Не шыні, круцігалоўка мілая,
Не круці малой сваёй галоўкай!
Набірайся сілы перад выраем:
Аж у Афрыцы ж твая зімоўка.

Не пакрыўдзім, куечка стракатая,
Ні цябе, ні рупных тваіх дзетак.
Толькі зноў у гай за нашай хатаю
Прылятайце ўсе ды на ўсё лета.

Бо пакуль у голлі дрэваў чуецца
«Куй-куй-куй» незграбненькае ваша,
І ўвесь гай ад шкоднікаў ратуецца,
І пладоў паўнютка ў садзе нашым.

КУЛОН

Кулона гэтага
Не носяць на грудзях:
Так рэдкую птушку
Мянуюць людзі.

Стракатае цела,
Дугою дзюба.
Толькі ў балоце
Жыць птушцы той люба.

Голас — бы ў флейты,
Безабаронны.
Нават варона
Палюе кулона.

Дасць Бог, не звядзецца
Палесся акраса,
Пачуеш і ты
Кулона-бакаса.

ВЯЧЭРНІЦА

Бывай, бывай, вячэрніца,
Вандроўніца малая.
Ты руху шчыраверніца,
Жывеш і ў Гімалаях.

А ў нас, дзе парк густы-густы,
На клёне дуплаватым
Сваіх пагадавала ты
Крылатых мышанятаў.

Цяпер, як восень сцеле ліст,
Бы твая спінка, рыжы,
Вушастая, пад ветру свіст
Ляціш ты ў бок Парыжаў,

Дзе золкасці нясцерпніца
Не гэтакая злая.
Бывай, бывай, вячэрніца,
Вандроўніца малая!

ПАСТУШОК

«Уіць-уіць»,—
у вярбовы свісток
Заіграў у куп'і пастушок.

Збоўтаў лапкай ваду ручая.
«Уіць-уіць! Гэй, пастушка мая,

Глянь, вячэрняя гасне зара.
Вырушаць у дарогу пара.

Кліч да гурту дзяцей, уіць-уіць!
Сівер хоча ручай наш зашкліць.

Каб мароз не заспеў тутка нас,
Выкіроўвацца час на Каўказ.

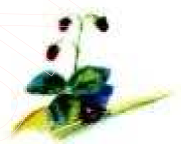
Цягам снежнай палескай зімы
Пасці зоркі ўжо там будзем мы.

А вясной, уіць-уіць, зноў сюды
Прывяду вас, да роднай вады,

Уіць-уіць, да гнязда з асакі,—
Згэтуль род жа ўвесь наш, пастушкі.

І пакуль будзем жыць, уіць-уіць,
Будзем край беларускі любіць.
Уіць-уіць, уіць-уіць, уіць-уіць!»

ЗМЕСТ

Літаратурна-мастацкае выданне

МАЦЯШ Ніна Іосіфаўна

АДВЕДЗІНЫ ЛЕТА

Казка і вершы

Рэдактар *Н. В. Філіповіч*
Мастак *Т. Д. Царова*
Мастацкі рэдактар *Л. М. Рудакоўская*
Тэхнічны рэдактар *В. І. Барута*
Стылістычны рэдактар *А. М. Анцыповіч*

Падпісана да друку 24.02.04. Фармат 70х100 $^{1}/_{16}$. Папера афсетная. Гарнітура Пецярбург.
Афсетны друк. Умоўн. друк. арк. 2,6. Улік.-выд. арк. 2,51. Тыраж 2000 экз. Заказ 184.

Выдавецкае рэспубліканскае унітарнае прадпрыемства «Мастацкая літаратура»
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Ліцэнзія ЛВ № 3 ад 28.11.2002.
220600, Мінск, праспект Машэрава, 11.

Рэспубліканскае унітарнае прадпрыемства «Мінская фабрыка каляровага друку».
220024, Мінск, вул. Каржанеўскага, 20.